

Галина Погончук
студентка гр. ФФзм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Ірина Сидор

ПРАВОВА БАЗА МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ЕВОЛЮЦІЙНИХ ЗМІН

Розвиток громадянського суспільства сприяв становленню фінансово та матеріально незалежного місцевого самоврядування, що безпосередньо залежить від умов формування стійкого механізму забезпечення власними коштами, отримані за рахунок надходження місцевих податків і зборів. Місцеві податки і збори виконують не лише фіскальну функцію, а й призначені для стимулювання підприємницької активності, розвитку місцевого господарства, сприяння ефективного використання місцевих природних ресурсів.

Нормативно-правове забезпечення адміністрування місцевих податків і зборів регулюється такими законодавчими актами як: Конституція України, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, Закон України «Про місцеве самоврядування», рішення про місцеві бюджети та інші.

Прийняття Бюджетного кодексу та подальше реформування редакції його основних положень започаткувало реформи у сфері міжбюджетних відносин та фіскальної децентралізації. Важливими концептуальними положеннями Бюджетного кодексу є процедура закріплення основних джерел доходів за повноваженнями ОМС. Саме даний крок спрямований на формування інституту місцевих фінансів, який забезпечує створення стимулів для зростання активності територіальних громад в плані наповнення місцевих бюджетів, а також ефективного використання коштів, скорочення обсягу не профінансованих програм і заходів. Одні із основоположних принципів у сфері публічних фінансів полягають в тому, що виключно податки, які сплачуються мешканцями громад, повинні в подальшому використовуватися для фінансового забезпечення суспільних послуг, які надаються цим мешканцям. Номенклатура зазначених податків відповідає світовій практиці і вказує про чіткий взаємозв'язок між величиною, місцем сплати податкового платежу та рівнем послуг, які отримує за дані кошти платник податку. Платники податків у більшості схильні розглядати рішення місцевої влади в частині використання бюджетних коштів та слідкувати у подальшому про їх використання.

Нормативно-правове забезпечення місцевих податків і зборів має свою специфіку, адже здійснюється на загальнодержавному та місцевому рівнях. Місцеві податки і збори регулюються державними органами влади, а регламентування їх справляння здійснюється місцевим самоврядуванням.

Базовим нормативно-правовим актом, який врегульовує питання, пов'язані зі справлянням місцевих податків і зборів, врегульовано Податковим кодексом України. Положеннями Кодексу визначається не тільки вичерпний склад місцевих податків і зборів, а і встановлено основи та механізм їх справляння. З уведенням у

практику Кодексу суттєво скорочено склад місцевих податків і зборів, змінено їх якісний склад, що відповідає теоретичним та практичним напрацюванням у сфері місцевого оподаткування вітчизняних дослідників та зарубіжному досвіду.

Система місцевого оподаткування, яка діяла в Україні до 2011 р., була досить неефективною, а тому потребувала суттєвого доопрацювання, відтак, прийняття Податкового кодексу України стало вимогою часу. Із прийняттям ПКУ було скасовано значний кількісний склад місцевих податків та зборів часто з низьким або навіть відсутнім фіскальним навантаженням: комунального податку, ринкового збору, податку з реклами та ще дев'яти інших місцевих податків та зборів.

Впровадження Податкового кодексу України призвело до того, що місцеве самоврядування було позбавлено права на самостійне встановлення місцевих податків та зборів. Їх встановлення стало прерогативою органів державної влади, а місцеве самоврядування мало право лише на визначення ставок місцевих податкових платежів із визначеної законодавцем меж їх справляння.

До складу місцевих податків і зборів було зараховано «...єдиний податок та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності – податки, які належали до загальнодержавних, але, згідно з Бюджетним кодексом України та законами України про державний бюджет на відповідні роки, зараховувалися до місцевих бюджетів. Також ПКУ впровадив справляння туристичного збору, поєднавши курортний збір із готельним» [1]. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, став суттєвим джерелом наповнення місцевих бюджетів. Цей податок виступає як плата за користування суспільними товарами і послугами, які пропонуються органами місцевої влади, оскільки власники майна та підприємці вибирають місце проживання, яке забезпечить їм оптимальне співвідношення вартості майна та якості наданих суспільних послуг. Вартість майна зростає у випадку, коли місцеві органи влади пропонують достатньо якісні суспільні послуги. Зазначене сприяє зростанню ролі місцевого оподаткування.

Запровадження «...туристичного збору, який на відміну від курортного збору справлявся на всій території України, дало змогу збільшувати об'єкт оподаткування. Такий податок можна застосувати на більшій території внаслідок більшої кількості об'єктів туризму порівняно з курортними місцями» [5]. Позитивним аспектом ПКУ є те, що більшість місцевих податків та зборів прив'язані до величини прожиткового мінімуму, який може змінюватися кілька разів на рік. Такий підхід дозволяє наперед визначати суму коштів і зробити її прогноз на майбутні періоди, зокрема що стосується розвитку економіки країни.

З 1 січня 2015 р. перелік місцевих податків і зборів було змінено. Сьогодні до його складу входять такі «...місцеві податки (податок на майно, який включає: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, плата за землю; єдиний податок) і місцеві збори (туристичний збір; збір за місця паркування транспортних засобів)» [4]. Наслідком введення нових загальнодержавних податків і зборів, які зараховуються до складу місцевих бюджетів (екологічного податку, акцизного податку в вироблених в Україні і ввезених в Україну підакцизних товарів; акцизного податку з реалізації суб'єктами

господарювання роздрібної торгівлі підакцизними товарами), стало зростання фінансових ресурсів місцевих громад.

Наповнення доходів місцевих бюджетів покращилося за рахунок реформ щодо спрощеної системи оподаткування в частині «...визначення платників єдиного податку (зокрема, кількість груп платників податку зменшено з 6 до 4) та його ставок (для платників першої та другої груп встановлено фіксовані ставки у відсотках до розміру мінімальної заробітної плати, для третьої групи – у відсотках до доходу, для четвертої групи (сільгоспвиробників) – з 1 га сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежно від категорії (типу) земель та їхнього розташування)» [3].

В умовах справляння податку на майно, відмінного від земельної ділянки, скасовано пільги що стосуються оподаткування таких об'єктів нерухомості як: будівлі галузі промисловості та їх складські приміщення, будівлі і споруди сільськогосподарських товаровиробників. «...ставка податку зросла до 3% МЗП за 1 кв. м площі нерухомого майна для об'єктів житлової нерухомості, а також для об'єктів нежитлової нерухомості; 25 тис. грн на рік – додатково для квартир та будинків площею понад 300 кв. м та 500 кв. м відповідно. Однак існує чимало дискусій у суспільстві щодо бази оподаткування. Враховуючи світовий досвід, як базову доцільніше було б застосовувати ринкову вартість, аніж площу об'єкта, для зменшення соціальних диспропорцій, що приведе до більш справедливого оподаткування, за умов якого власники об'єктів нерухомості, яка має більшу вартість, сплачують більші податки» [4]. Проте, оцінка вартості майна потребує значної підготовчої роботи, вона має високу ціну, відтак потребує здійснення постійного контролю за її формуванням, а також потребує перегляду відповідно до зміни ринкової кон'юнктури.

Суттєві зміни торкнулися і механізму нарахування та сплати транспортного податку, а саме: «...оподатковуватимуться легкові автомобілі вартістю понад 1,03 млн грн (понад 750 розмірів МЗП) не старше п'яти років (включно) незалежно від об'єму двигуна; перелік автомобілів затверджується Кабінетом Міністрів та розміщується на сайті Міністерства економічного розвитку (на базі методики, яка враховує марку, модель, рік випуску, тип та об'єм циліндрів двигуна, тип коробки передач, пробіг автомобіля). Загальна кількість автомобілів класу люкс 2011–2013 рр. випуску (безвідносно до вартості таких авто) – 138 249 одиниць» [2].

В Україні місцевому самоврядуванню надано право встановлювати ставки у твердій сумі або у відсотках на місцеві податки і збори. У межах своїх повноважено місцеві органи влади відповідно до Податкового кодексу України встановлюють ставки місцевих зборів: збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору. Місцеве самоврядування не має права на встановлення пільг зі сплати місцевих податків і зборів, що передбачено законодавством та відповідає принципу соціальної справедливості та пропорційності в оподаткуванні. Складова податку на майно, а саме податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, то є багато проблемних питань щодо його адміністрування, зокрема: відсутній реєстр платників цього платежу, можливостей підміни житлової нерухомості нежитловою тощо. Простота і прозорість справляння місцевих

податків і зборів, їх зручність для платника сприяють економії коштів на адміністрування їх податковими органами і мінімізує витрати платників податків. Даний принцип однаково важливий для системи державного та місцевого оподаткування.

Таким чином, місцеве оподаткування є важливим елементом системи державного регулювання економічними і соціальними процесами на окремих територіях, ефективність адміністрування яких впливає на забезпечення місцевого самоврядування достатнім обсягом фінансових ресурсів для забезпечення виконання власних повноважень.

Список використаних джерел:

1. Волохова І. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 23 (2). С. 51–54.
2. Дулік Т. О., Александрюк Т. Ю., Маркова Л. Г. Сучасний механізм місцевого оподаткування в Україні та його правове регламентування. URL: <http://www.nbuuv.gov.ua>
3. Овчинніков А. В. Місцеве оподаткування в Україні: еволюція та перспективи його розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 634-639.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
5. Сидор І. П., Карпишин Н. І. Місцеве оподаткування у контексті фінансового забезпечення суспільних послуг. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8182>